

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

11^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1903

**Bouwstoffen voor eene Geschiedenis van het
Nederlandsche Geld- en Muntwezen.**

Fol. 112 V^o. *Instructie voor den particuliere meesters
van der munte onsers genadichsten Heere des
Roomschen Keyzers Coninck van Spangnen
etc^e in zijnder keyz. ma' lande van Hollant
te Dordrecht Thomaes Greve ende Blasius
Bucket up te nyeuwe ordonnancie ende voet
gemaect in Novembry anno XV° twintich.*

In den eersten zal de voorsz. meester doen wercken ende munten eenen penninck van fijnen goude genoempt *den gouden Reael* houdende drientwintich karaten negen greynen ende een halff fijns goudts ende van zessenveertich in de sneede In troyssche marck ter remedien van eenen halven greyne fijns goudts int alloy ende van eenen halven ingelschen int gewichte up elck marck zonder meer de welke loop hebben sal voor thien scellingen grooten vlaems tstück den welcken gouden penninck de voorsz. meester sal doen maecken schoene rondt ende van gelijcken gewichte zoe datter maer drie lichte ende drie zware en zij in elck marck, Te weetene de drie lichte elck een aesken lichtere dan 't rechte gewichte Ende de drie zwaere een aesken zwaerder dan t rechte gewichte, van den welcken men maecken zal vuyten voorñ marck goudts drientwintich pondt gr. vl., Ende sal dezelve meester gehouden wesen den coopman ende wisselaers te gheven voor tmarck fijns goudts van drientwintich karaten negen greynen ende een halff tweentintich pondt zesthien scell. gr. vl. het en

waere datter eenige materien het waere in penn. ofte in massen geleverd worden, houdende drientwintich karaten negen greynen fijns, zoe sal nochtans die meester gehouden wesen tzelve goudt tontfaene mits daer aff te slaen van den voorsz. prijse een halff greyn fijns goudts gemerct dat de selve meester tvoorsz. halff greyn goudts onsen genadigen Heere den keyser betaelen moet. Ende angaende andere materien van goude houdende onder de voorsz. drientwintich karat negen greynen en sal de voorn. meester nyet schuldich wesen die tontfaene dan ten prijse van den harde materien als hier naer verclaert es.

It. de zelve meester sal gehouden wesen te betaelene onsen genadigen Heere den keyser voor zijn recht van seignouraige van elck marck van den voorsz. gouden reaelen eenen scellinck acht penn. gr. vl.

It. deselve meester sal doen wercken ende munten eenen anderen gouden penninck genaempt *halve Reaelen*, houdende achtien karaten fijns goudts int alloy ende van tzeventich ende een halff quaert van den zelve penningen in de sneede in troyssche marck gealliert mit vier karaten ende eenen halven fijns silvers ende een karat ende een halff coopers Denwelcken loop hebben sal voor vijff scellinghen gr. vl. tstück ter remedie van eenen greyne fijns gouds int alloy Ende drie quaert van eenen yngelsehen int gewichte up elck marck wercx, den welcken penninck den selven meester gehouden wesen sal te doene maeken schoens ronde ende van egalen gewichte, Te weetene dat de zwairste maer een aesken zwairder en sal mogen wesen dan t rechte gewichte, ende de lichte maer een aesken lichter dan t rechte gewichte, ter remedie van drie zwaire ende drie lichte zonder eenige andere remedie int gewichte oft int alloy van welken penninck men maicken sal vuyten marcke fijns goudts van vierentwintich karaten driende tnegentich ponden thien schell. empirancien elck pondt gerekent voor eenen van den voorn. gulden, Ende de zelve

meester sal gehouden wesen van den zelve marck fijns goudts den coopman ende wisselaers te ghevene tnegentich pondt derthien scell. vier penn. empirancie ende voor tmarck alloys zesse pondt zes schell. empirancie maecken een ende dertich schell. zes penn. gr. vl. het en waere dat eenich coopman leverende in de munte eenige gesmolten lingoten ketenen oft ander goudt in penn. oft in masse, dat meer gealieert waere van cooper dan talloy dat in den voorn. gulden behoert, in dien gevalle zullen die coopluyden gehouden wesen den meester te betaelene tfijne zilver datter gebreckt omme dezelve gulden te alyerene alsoe dat behoert.

It. dezelve meester sal oick doen wercken ende munten eenen anderen gouden penninck genaempt *Karolusgulden* houdende veerthien karaten fijns goudts int alloy ende van vier ende tachtentich in de sneede int troyssche marck geallieert mit zeven karaten ende een halff fijns zilvers ende twee karaten ende een halff coopers, denwelcken loop hebben sal voor drie scell. vier penn. gr. vl. tstuck ter remedie van een greyn ende een halff fijns goudts int alloy ende drie quarten van eenen yngelschen int gewichte up elck merck wercx den welcken penn. dezelve meester gehouden sal wesen te doen maeken schoene rondt ende van egale gewichte, Te weetene dat de zwairste maer een aesken zwaerder en sal mogen wesen dan trechte gewichte ende de lichte een aesken lichter dan trechte gewichte ter remedie van drie zwaere ende drie lichte sonder eenighe ander remedie int gewichte oft int alloy van welcken penn. men maeken sal vuyten marcke fijns goudts van vieren-twintich karaten hondert vierenveertich der zelve penn. beloepende ten voorsz. prijse van drie scell. vier penn. gr. vl. tstuck vierentwintich ponden gr. vl. Ende sal dezelve meester betaelen den coopluyden ende wisselaers van tvoorsz. marck fijns goudts hondert zessendertich der voorsz. karolus gulden beloepende tweentwintich pondt derthien

scell. vier penn. gr. vl. Ende voor tmarck alloys eenendertich scell. zes penn. grooten commende up t voorsz. marck fijns goudts om tallieren de voorsz. karolus gulden te zeventhien karaten twee gr. alloys beloopende ten voorsz. prijse tweentwintich scell. zes penn. grooten negen myten vl. het en waere dat bij der assaye int voorsz. alloy gebreck gevonden worde in welcke gevalle sal hem de meester alsdan daer inne regleren nair tinhouden van den voorsz. article.

It. sal de voorn. meester gehouden wesen te betaelene onsen genadigen Heere den keyser voor trecht van zijnen seignourage ende sleyschat' voor tvoorsz. marck fijns goudts van vierentwintich karaten geconverteert in de voorsz. twee harde penn. eenen schell. twee penn. gr. vl.

It. sal dezelve meester gehouden wesen onsen voorsz Heere den keyser te betaelene alle de remedien die bevonden zullen worden ter oepeninge van zijnder busse die hij genomen sal hebben int gewichte oft int alloy sonder dat de zelve meester eenich recht prouffijt off deel daeran hebben sal mogen.

It. de voorsz. meester sal gehouden wesen tontfaene van den cooplieden ende wisselaers indient zij begeeren alrehande ongesmolte gouden penninghen bij den marcke onsche (ons) ende yngelsche nae tinhouden ende verclaeren van den geprenten (gedrukte) papieren ende boucxkens die daer aff nu nyeuwe geordonneert zijn bij den generael meesters up ten prijs van der nyeuwer ordonnancie van der munten laest gepubliceert die daer aff geprent (gedrukt) ende vuytgegeven zijn het en waere dat de voorsz. meesters oft andere bij dien met goeder causen van eenige sorte van penn. hem wisten te beclagene van eenige interesten oft verliese ende dit voor de generael meesters waerdeyn ende andere officiers van der munten om alsdan daer inne bij den zelve generaels ende officiers geremediert ende elcken recht gedaen te werden alsoe dat van noede ende die redenen bewijsen sal.

It. is geordonneert dat men continueeren sal te maekene dassayen van den dagelicxschen journeen van den voorn. gouden penn. alzoewel als van den zilveren, Ende sal de assayeur particulier gehouden wesen die te maeken ende den waerdeyn over te brengen een briefken van den gehoude, (gehalte?) wel verstaende indien hij dezelve penn. bevindt houdende binnen de remedie ende anderssins niet, Te dien eynde datter gheen delivrancien van denzelven gouden penn. bij den voorsz. waerdeyn gemaect en worde der voorn. remedie int alloy excedeerende ende omme dieswille dat om tmaecken van denzelven assayen nyemant te zeer gelast en zij, zoe is oick geordonneert, dat van nu voortan de voorsz. assayeur hebben sal voor tmaeken ende voor zijnen oncosten van sterck waeter ende anderssins voor elck assay bij hem van den zelven dagelicxschen journeen gemaict acht gr. vl. deen helft tot laste van denzelven meester Des sal de zelve assayeur gehouden wesen den meester wederomme te leveren tgoudt van den assaye.

It. ende oft gebuerde datter eenige journeen van den zelven penn. bevonden waeren een greyn oft meer beter dan zij geordonneert zijn te wesen, sal die waerdeyn gehouden zijn de penn. van dien behoerende in de busse buyten de bussen te houdene ende die te brengene apart ter oepeninghe van der bussen om alsdan daer mede gedaen te wordene by advyse van den heeren van der Rekenkameren den generael meesters ende ander officiers alzoedit behoeren sal.

It. es voort geordonneert om zekere causen daertoe dienende dat men van nu voortan ter oepeninghen van der bussen nyet meer smelten en sal van den voorn. gouden penn. commende vuyter bussen om dassayen daer af gemaict te worden dan alsoeveele als men derselver penn. teender reyse wegghen sal ende sullen tsurplus van dien blijven ongesmolten wel verstaende dat men van denzelven penn. die men smelten sal in twee snijden sal daeraff dat

men deen helft ongesmolten laten sal up d'aventure ofte eenigh erreur ofte inconvenient van stortene oft anderssins int smelten van dien gescheyen mochte om alsdan te recouvreren twaerachtich jugement up dander helft van den zelve penn.

It. men sal ter oepeninge van der voorsz. bussen dassayen van den voorn. penn. commende vuyter bussen maecken jegens de naelde die men daerup ordonneeren sal nae welcke naelde men wercken sal allen den voorsz. gouden penn. in allen den munten onser genadichs Heeren des keyser. Alsoe men dat van ouden tijden gewoenlick geweest es te doene.

It. om zekere causen daertoe dienende es geordonneert dat waert bij alsoe dat ter oepeningen van den voorn. bussen die assayeur generael int maeken van den assayen van den voorn. penn. bij zijnen assaye niet en bevonden alzulcken remedie als die helft van den assayeur particulier van der munten soe sullen die briefkens overgeven bij den selven assayeur van den dagelicxen journeen gevisiteert ende over gerekent werden ende van alzulcke remedie als bij denzelven briefkens bevonden sal werden, dat de meester genomen sal hebben upt geheele werck de voorsz. meester sal van dien betaelen ten proffyte van den keyser deen helft ende die ander helft sal blijven tot proffyte des voorsz. meesters particulier alsoe men dat zekeren tijt ende tot noch toe geuseert heeft.

SELVER PENNINGHEN.

De voorn. meester sal oick mogen doen wercken ende munten eenen zilveren penninck genaempt *zilveren Reael* loop hebbende voor zesse grooten vlaems, houdende elf penn. vijff greynen fijns zilvers int alloy ende van tachtentich in de sneede int troyssche marck ter remedie van eenen greyne fijns zilvers int alloy ende van eenen yngelschen int gewichte up elck marck wercx welcken penninck

hij sal gehouden zijn te doen werckene ende munten schoene ronde ende gelijk int gewichte, Te weeten dat deen lichte sal moeten gesneden zijn up een aesken nae trechte gewichte Ende de zwaerde up een aesken zwaerder dan trechte gewichte ter remedie van drie zwaire en drie lichte sonder eenige ander remedie te mogen nemen int gewichte noch int alloy.

It. sal de voorn. meester oick mogen doen wercken ende munten eenen anderen zilveren penninck genoempt *den halven zilveren reael* die loop hebben sal voor drie grooten vlaems houdende vijff penn. twaelf greynen fijns zilvers int alloy ende van acht ende tseventich ende eenen halven in de sneede int troyssche marck Ter remedien int gewichte ende int alloy als boven van den zilveren reael gespecificceert staet up elck marck wercx, den welcken penninck hij sal gehouden zijn te doen wercken ende munten schoone rondt ende van egale gewichte te weeten dat den lichten sal moeten gesneden zijn up een duesken naer trechte gewichte, Ende de zwaerste up een duesken zwaerder dan trechte gewichte ter remedien van drie zwaire ende drie lichte sonder eenige andere remedie int gewichten oft in alloye.

It. sal de voorn. meester oick mogen doen wercken ende munten eenen anderen zilveren penninck van harde ende neerder materien ende billoenen, genaempt *stuvers* die loop hebben sal voor twee grooten vlaems houdende drie penn. zeventhien greynen fijns zilvers int alloy ende van tachtentich in de sneede int troyssche marck ter remedien int gewichte ende int alloye als boven van den anderen zilveren penn. gespecificceert staet up elck marck wercx den welcken penninck hij zal gehouden zijn te doen wercken ende munten schoone rondt ende van egale gewichte tot sulcker remedien ende in aller manieren gelijk int voorsz. article mencie gemaict is van den zilveren halven reael.

It. sal noch de voorsz. meester particulier van Hollant mogen jaerlicxs converteren in witte Hollantsche penninck-

skens die loop hebben zullen voor drie myten vl. de quantiteyt van veertich marck fijns zilvers ende nyet meer houdende drientwintich greynen fijns zilvers in alloye ende van zessendertich scell. maeckende vier hondert twee en dertich derzelve pennincxkens in de sneede int troyssche marck ter remedien van eenen greyne fijns int alloy, ende van zesthiene derzelve penn. int gewichte oft int alloy welke pennincxkens die voorsz. meester gehouden sal zijn dezelve te doen maecken schoone rondt witt ende oick alzoe gelijk in de sneede alse doenlick wesen sal.

It. sal de zelve meester gehouden wesen den coopluynen ende wisselaers hoerlieder materie in de munte leverende te betaelene voor tmarck fijns zilvers commende up den voet ende die men converteeren sal in de voorsz. fijnen penninck van zes grooten de somme van tweenviertich scell. gr. ende voor tmarck fijns zilvers in billoenen oft harden materien die hij converteeren sal in den voorsz. harden penn. een ende veertich scellinghen zes penn. gr. vl., wel verstaende nochtans dat de zelve meester sal mogen afslaan van elck marck cendreen dat hem geleverd sal worden in massen nyet gesmolten in grevalie een half greyn fijns zilvers, ter cause van de breekinge ende lakinge dat de zelve cendreen in massen laken int breeken ende smelten int grevalie.

It. sal oick de selve meester gehouden wesen te betaelene onsen genadigen Heere den keyser voor zijn recht van Seignourage ofte sleyschat voor elck marck fijns zilvers dat binnen der munten voorn. ontfangen ende gewrocht sal werden ende geconverteert in den voorsz. fijnen penn. twee grooten ende eenen halven vlaems, Ende van elck marck fijns zilver commende onder den voet van den voorsz. fijnen penn. die hij converteeren sal in allen den voorsz. harden materien twee grooten ende zesse myten vlaems.

It. sal dezelve meester gehouden wesen rekeninge te doen van den harden materien ende billoenen van den welcken

hij den coopluuden ende leveraers nyet meer betaelt en sal hebben dan eenenveertich scell. zes penn. gr. voort marck fijns, welcke hij converteeren sal in de schickinge van de voorsz. fijnen penn., Ende sal schuldich (wesen) de zes grooten die daer overschieten te betaelen ten prouffyte van den keyser.

It. sal dezelve meester gehouden wesen onsen voorsz. genadigen Heere den keyser te betaelene alle die remedien die bevonden zullen worden ter oepeninghe van zijnder bussen die hij genomen sal hebben int gewichte ende alloy up ten voorsz. zilveren penn. sonder eenich recht prouffyt ende deel daertoe te mogen pretendeeren.

It. es noch geordonneert dat indien bevonden waere dat dezelve meester particulier deen helft meer remedien genomen hadde bij den inhouden van den briefkens van den dagelicxen journeen commende vanden assayeur particulier dant bevonden waere bij den bij den (sic) assaye van den assayeur generael, soo sal men visiteeren ende over rekenen dezelve briefkens ende alsulcke remedie int alloy als bijden 1) bevonden wesen sal dat deselve meester genomen heeft upt geheel werck sal onsen Heere den keyser hebben tot zijnen prouffyte deen helft ende die voorsz. meester dander helft alsoemen tot noch toe geuseert heeft.

It. waert bij alsoe dat men bevonde ter oepeninge van der bussen eenige penn. excedeerende der voorn. geconsenteerde remedien int gewichte van een duesken troyken fierlinck totten halven yngelschen toe up elck marck wercx soe sal die voorsz. meester gehouden wesen daer vooren te betaelene ten prouffyte van den keyser twee warff alsoe veele, Ende oft hij excedeerde boven den voorsz. halven yngelschen soe sal hij daer voeren betaelen vier warff alzo veele als hij geexcedeert sal hebben ten prouffyte als boven.

It. waert soe dat ter selver oepeninge van der voorsz. bussen bevonden waere bij den assaye van den assayeur

---

1) Hier zal „assaye van den assayeur generael” in de pen gebleven zijn.

generael dat de voorn. meester geexcedeert hadde de voorn. remedie int alloy hem bij desen geconsenteert soe sal de zelve meester gelast wesen ende schuldich te betaelen ten prouffyte van den keyser, te weetene van een quaert tot een halff greyn toe twee warff alsoe veele up elck marck wercx die hij alsoe gewracht sal hebben, Ende boven thalf greyn vier warff alsoe veele, niet jegenstaende tinhouden van den briefkens van den dagelicxen journeen gemaict bij den assayeur particulier, behoudelick dat de zelve meester de helft van zijn schaede dies angaende sal moghen verhaelen up assayeur particulier bij wiens negligencie hij in zulcken erreur gevallen es.

It. oft bevonden wordde ter oepeninge van der voorsz. bussen dat de voorn. meester alzulcke excessen boven ge-roert oft andere met bedroch upsettelick gedaen ende geper-petreert hadde, soe sal hij daeraff staen ten wille ende correctie van den keyser.

It. men sal ter oepeningen van den bussen maer maecken van den fijnen zilver halff assayen gelijk men maict van den harden zilver alsoemen tot noch toe gedaen ende geuseert heeft.

It. de voorn. meester sal gehouden wesen tontfaene al tgoudt ende zilver dat hem in de munte off daer buyten geleverd sal werdden bij troysschen gewichte sulck als hem een marck geleverd sal werden bij generael meesters vuyter camere van Rekeninge gejusteert naer gewichte dat in der-zelver cameran rustende es, omme daer nae alle³ zijn gewichten te justeren, van welcken gewichte hij oick gehouden sal zijn zijne rekeninge te doene int opendoen van zijnder bussen van alle twerck dat hij gewrocht sal hebben alzoe wel van goude als van zilvere.

It. ter oepeningen van der voorsz. bussen zullen gewegen worden vier off zes marck meer oft min van den penn. wesende in de voorsz. busse nae grootheyd des wercx ter discretien van den generaels ende andere officiers, Te weeten an elcke zijde van den balancen twee marck oft drie marck

meer oft min eenen nae den anderen Ende die remedien die genomen zullen werden int gewichte van den vier oft zes marcken meer oft min, die men alsoe weegen sal alle dat werck van dier soerten sal gejudgeert ende gerekent wordden tot alsulcker remedie als bevonden sal werdden zwaer overdragende tlichte welcke remedie alsoe bevonden, die voorsz. meester sal betaelen ten prouffyte ons genadichs Heere den keyser alsoe boven verclaert staet.

It. om tonderhouden ende bat betaelingte te doene den coopluyden ende andere van haerluyden materien die zij gebrocht zullen hebben in de voorsz. munte de voorsz. meester sal gehouden zijn ten ingaene van der munten ende alear hij sal moghen doen wercken te stellene ende te houden zijn pacht geduerende bij weetene van den waerdeyn de somme van twee hondert ponden gr. vl. het zij bij materien gesmolten oft ongesmolten ende daertoe goede souffisante zekere ende borchtocht te stellene in der camere van der Rekeninge in Hollant totter somme van twee hondert ponden gr. vl. Ende dit ter zekerheyden ons gh. Heere den keyser coopluyden ende voor al des der munten ancleeft.

It. de voorsz. meester sal oick gehouden wesen de voorsz. munte oepen te houden ende die nyet te laeten hoe luttel wercx hem commen mach oft om wat saecken hem toecommen mogen zijnen tijt geduerende, maer hij sal se gestoffeert houden mit goede souffisanten gesellen die weten tontfaene de materien van den coopluyden ende die te doen wercken tselve dat geleverd sal werden up die peyne den coopluyden haer schaede up te rechtene indient zij begeeren ende dat te beteren arbitralick tegen den key. ma'.

It. sal de zelve meester gehouden wesen zijn rekeninge ende oeningen van zijnder bussen in de reken Camere van Hollandt in den Hage eens siaers te commen doene oft als hij ontboeden sal wesen van wegen des keyzers bij den heeren van der zelve camere ende generaels van der munten.

(Wordt vervolgd).